

ЦИФРЛАНДЫРУ ЖАҒДАЙЫНДА ҚАЗАҚСАНДЫҚ ЖАСТАРДЫҢ САЯСИ БЕЛСЕНДІЛІГІНІҢ ҚАЛЫПТАСУЫ *

¹*Айтымбетов Нуркен Искакович, ²Набиева Лаззат Ихсатовна*

¹*nurken.aitymbetov@gmail.com, ²lazzat.nabiyeva@yu.edu.kz*

¹*ҚР ҒЖБМ ҒК Философия, саясаттану және дінтану институты*

Саяси зерттеулер орталығы (Алматы, Қазақстан)

²*Ш.Есенов атындағы Каспий технологиялар және инженеринг
университеті (Ақтау, Қазақстан)*

¹*Nurken Aitymbetov, ²Lazzat Nabieva*

¹*nurken.aitymbetov@gmail.com, ²lazzat.nabiyeva@yu.edu.kz*

¹*Center for Political Studies of the Institute of Philosophy, Political Science
and Religious Studies of the CS MSHE RK (Almaty, Kazakhstan)*

²*Caspian University of Technologies and Engineering
named after Sh. Yesenov (Aktau, Kazakhstan)*

Аңдатпа. Бұл мақалада қазақстандық жастардың жаңа саяси көзқарастары мен идеяларына, саяси мінез-құлықтарына цифровизацияның ықпалын зерттеу бойынша негізгі теориялық концепциялар мен тәсілдер қарастырылады. Авторлар желілік тәсілдің көмегімен цифрлық коммуникацияның табиғатын, олардың қазақстандық жастар арасында топтастыру мүмкіндіктерін түсінуге тырысады. Әлеуметтік желілердегі жарияланымдар мен электронды БАҚ материалдарына жасалған контент-талдау қазақстандық сарапшылар қауымдастығы арасындағы пікірталас барысында әртүрлі көзқарастарды анықтады, виртуалды кеңістік қазақстандық жастардың саяси қатысуына қаншалықты альтернативті бола алатындығын бағалауға мүмкіндік берді.

Мақалада әлеуметтік желілер қазіргі қазақстандық жастар үшін саяси белсенділіктің жаңа арнасына айналуы мүмкін деген қорытынды жасалынады, себебі Интернет, әлеуметтік желілер жастарға өздерінің саяси көзқарастарын, наразылықтарын және т.б. еркін білдіруіне мүмкіндік береді. Қазақстандық жастардың басым бөлігінің пікірі бойынша заманауи цифрлық технологиялар әлеуметтік желілер ұсынатын жылдамдық, қолжетімділік, ашықтық сияқты көрсеткіштермен сипатталады.

Түйін сөздер: цифрландыру, қазақстандық жастар, саяси мәдениет, саяси мінез-құлық, көзқарас, саяси белсенділік, виртуалды кеңістік.

* Бұл зерттеу ҚР ҒЖБМ ҒК-нің гранттық қаржыландыру жобасы аясында әзірленді: AP09057996 «Қазақстандық жастардың саяси мәдениетіне цифровизацияның ықпалы»

Кіріспе

Қазақстан өзінің отыз жылдық тәуелсіздік тарихында күрделі әлеуметтік-экономикалық және саяси жүйенің өзгеріске ұшырауының бірнеше кезеңін бастан өткерді. Осы тәуелсіздік жылдары бойында қазақстандық қоғамда жастар елдің қоғамдық-саяси өміріне белсене араласа қоймады. Көп жағдайда жастар елімізде орын алып отырған саяси үрдістерді сырттан пассивті бақылаушы түрінде өзін көрсетті. Қазақстандық жастардың саяси өзгерістерге осылайша немқұрайлы қарауын бірнеше факторлармен түсіндіруге болады. Негізгі факторлардың ішінде қазақстандық сарапшылардың пікірі бойынша саяси мәдениеттің «бағынушылық» түрі тән болды.

Алайда заманауи цифрлы технологиялардың қоғамдық өмірге белсене енуі әртүрлі ақпараттың елде жылдам таралуына жол ашты. Бұл әлемдік тренд елімізде экономикалық дамуды, халықтың әртүрлі мемлекеттік қызмет түрлерін алу үрдісін жеңілдетіп ғана қойған жоқ, сонымен қатар қазақстандық жастардың саяси санасына да тікелей ықпал ете бастады. Статистика бойынша қазақстандық жастардың басым бөлігі өздерінің бос уақытын Интернетте, әлеуметтік желілерде бір-бірімен байланыс жасау, түрлі ақпараттар алу және қосымшаларды пайдалану үшін өткізетіні анықталды [1, б. 3]. Интернет арқылы еркін таралатын ақпараттар ағымына оңай қолжетімділік қазақстандық қоғамның бүгінгі бет-бейнесін түбегейлі өзгертіп жатыр деген гипотеза жасауға болады. Осы орайда мақалада қоғамдық өмірдің көптеген саласын цифрландыру барысында қазақстандық жастардың саяси көзқарастары мен идеяларының, саяси мінез-құлқы мен бағыт-бағдарларының өзгеру ерекшеліктері қарастырылатын болады.

Зерттеу әдіснамасы

Мақаланы жазу барысында статистикалық мәліметтер мен мем-лекеттік құжаттардың SWOT-талдау әдісі жүргізілді. Қазақстандағы цифровизацияның даму тенденциялары мен оның жағдайына жан-жақты баға беруге, олардың әлсіз тұстары мен күшті жақтарын, әлеуетті мүмкіндіктері мен қауіп-қатерлерін айқындауға талпыныс жасалды. Сонымен бірге қазақстандық жастардың саяси белсенділігін анықтауда әлеуметтанулық зерттеу нәтижелерін салыстыра отырып пайдаландық. Сол арқылы қазіргі заманғы цифрлы технологиялардың қазақстандық жастардың саяси белсенділігіне ықпалын анықтауға тырыстық.

Қазақстандық ақпараттық кеңістікте, соның ішінде әлеуметтік желілерде жарық көрген материалдарды контент-талдау негізінде жастардың саяси көзқарастарының даму белгілерін анықтауға мүмкіндік береді. Контент-талдау көмегімен алынған мәліметтер қазақстандық жастардың саяси

мәдениетінің өзгеруімен байланысты әлеуметтік желілердегі әртүрлі фактілер мен тенденцияларды айқындауға жағдай жасайды.

Интернет пен әлеуметтік желілердің жастарға ықпалын зерттеудің негізгі концепциялары

Әлеуметтік ғылымда саясатқа қатысу немесе араласу азаматтардың саясатқа ықпал етуге ұмтылатын қызметі ретінде анықталады. Бұл әдетте күнделікті тәжірибеде азаматтардың саясатқа белсенді қатысуында, олардың мүдделері мен құқықтарын қорғауда көрінеді. Американдық теоретик Р.Далтон «Саяси белсенділік тенденциясы тек қатысу деңгейіндегі өзгерістерді ғана емес, саяси әрекет стиліндегі өзгерістерді білдіреді» – деген пікір білдіреді [2, б. 94]. Бұл медиалық орта өзгергеннен кейін саяси қатысу нысандары да өзгергереді дегенді білдіреді. Расында да, бүгінгі күні қоғамға көз салатын болсақ азаматтардың саяси қатысу мүмкіндіктерінің құрылымы түбегейлі өзгергенін байқауға болады.

Қазіргі әлемде адам өмірінің барлық саласын белсенді цифрландыру әлемдік жаһандану процесінің жемісі болып табылады. Цифрлық экономикаға көшумен жаңа әлем біз ойлағаннан әлдеқайда жылдам өзгере бастады. Цифрлық технологиялар бастапқыда қолданылған академиялық ғылым мен өнеркәсіптік саланың шегінен шығып, қоғам дамуының тиімділігін жан-жақты арттыруға ықпал етті. Қазіргі кезде цифрлы технологияларды халықтың әртүрлі топтары, оның ішінде жастар да белсенді өздерінің күнделікті өмірінде жиі пайдаланады. Атап айтқанда, жастар бір-бірімен байланыс, ақпарат алу, оқу және тағы да басқа да салаларда цифрлы технологиялар жиі қолданылады. В. Эстафьевтің пікірінше, ақпараттық технологияларды кеңінен қолдануға көшу бірте-бірте қазіргі қоғамдық қарым-қатынастардың маңызды элементіне және жас ұрпақтың саяси дамуының маңызды факторына айналады [3].

Интернет азаматтарға қолжетімді жаңа платформаларға қатысуға бірегей мүмкіндік береді. Яғни, аталмыш платформада саяси қатысудың дәстүрлі әдісімен салыстырғанда онлайн петиция жасауға немесе өз пікірін білдіруге аз уақыт жұмсайды. Осыған орай, бірқатар авторлар әлеуметтік желілерде таратылған ақпарат жастардың саяси өмірге араласуға қызығушылығын оятуы мүмкін деген тұжырым жасайды [4, б. 6]. Өйткені, белгілі бір жағдайларға байланысты халықтың басым бөлігі дәстүрлі бұқаралық ақпарат құралдары арқылы саяси көзқарасын білдіру мүмкіндігінен айырылды. Сондықтан жастардың немесе азаматтық қоғамның белсенді өкілі үшін виртуалды кеңістік саясатқа белсенді араласудың баламасы ретінде қарастырылады. Ол ең алдымен әлеуметтік желілер ұсынатын ақпараттың жылдамдығы, қолжетімділігі, сенімділігі сияқты көрсеткіштермен анықталады. Салы-

стырмалы түрде Facebook интернеттегі саяси пікірталастарға қатысу үшін халықты қоғамдық-саяси ақпаратпен қамтамасыз ететін негізгі осындай байланыс желісіне айналды.

Алайда, цифрлы технологиялардың жағымсыз салдарлары қоғамды бағытынан адастыратын және елдің қарапайым азаматтарының мінез-құлқы мен көңіл-күйіне жағымсыз әсер ететін деструктивті саяси көзқарастардың, жалған ақпараттардың таралуына жола ашып отыр. Олар айла-шарғы жасаушы және арандатушы ақпараттың, жалған (фейк) жаңалықтардың және т.б. қоғамда көптеп таралуына алып келді. Осындай жалған ақпараттарға халықтың кейбір бөлігі сенгендіктен қоғамдағы түрлі наразылықтардың туындауына жола ашады.

Нил Хоу мен Уильям Штраустың ғылымда танымал ұрпақтар теориясына сәйкес 1995-2012 жылдары дүниеге келген және цифрлық ортада әлеуметтенген бүгінгі жастар Z ұрпақтары қатарына жатқызады [5]. Z ұрпақтарының ерекшелігі өзінің шыдамсыздығымен және Интернет кеңістігінде жылдам қарым-қатынас жасау әдетіне байланысты проблемаларды дереу шешуге ұмтылуымен сипатталады. Осыға байланысты Z ұрпағы олардың саяси санасына теріс әсер ететін көптеген заманауи ақпараттық арналар тарататын тенденциялық ақпарат арқылы оңай айла-шарғы жасаудың объектісіне айналуы мүмкін деген ғылыми қауымдастық арасында үлкен қауіп бар [6, б. 23].

Сондай-ақ, әлеуметтік желілерде (TikTok, You Tube, Instagram және Telegram) қысқа жазбалар мен бейнероликтердің кең таралуы өскелең ұрпақтың клиптік санасының қалыптасуына белгілі бір деңгейде ықпалын тигізуде. Ақпаратты толыққанды емес және үстірт қабылдау өскелең ұрпақ үшін қауіпті, себебі ол жастардың үлкен көлемдегі ақпаратты талдап, логикалық негізделген қорытындылар жасау қабілеті мен дағдыларын дамытуға кедергі жасайды. «Клипті ойлау» ұғымы өткен ғасырдың 1990 жылдары пайда болды, ол адамның айналадағы шындықты қысқа және айқын бейнелер түрінде қабылдау, оларды бір бейнеклипке біріктіру қабілетін сипаттайды [7, б. 789]. «Клип мәдениеті» терминін алғаш рет сонау 1980 жылы американдық мәдениеттанушы Э.Тоффлер ұсынған, оны «болашақтың жалпы ақпараттық мәдениетінің құрамдас бір бөлігі ретінде қарастырған болатын. Сол кезде оған ойлау жүйесіне сәйкес адамдар үшін жайлы және ақпараттар тізбегінің шексіз жарқырауына негізделген түбегейлі жаңа құбылыс» – деген анықтама берді [8].

Ресейлік ғалым М.А. Мирзоян жасөспірімдердің санасына әлеуметтік желілердің әсер ету дәрежесін анықтау және келеңсіз салдардың алдын алу мақсатында 13 пен 24 жас аралығындағы мектеп оқушылары мен университет студенттері арасында эксперимент жүргізді. Зерттеуші ғалымға мынандай қорытындылар жасауға алып келді: «Блогерлер көпшілікке ойын-сауық

контенті мен саяси идеяларды насихаттайды. Жастар оларға табынғандықтан, негізгі идеялардың саналарына қалай енгенін байқамай қалады. Тағы бір манипуляция технологиясы - шындықты әдейі қасақана бұрмалау, әсіресе, көп жағдайда арандатушылар бұл іс-әрекетінде қауесеттер мен болжамдарды жиі пайдаланады. Олардың басты міндеті - мүмкіндігінше көп қолдаушы адамдарды өз жағына тарту және арнаға жазылушылар санын арттыру болып табылады [9].

Қазақстандық жастардың әлеуметтік желілердегі белсенді саяси қатысуын зерттеуде қолданылатын теориялық концепциялардың ішінде желілік тәсіл маңызды рөл атқарады. Желілік тәсілдің теоретиктері қоғам мүшелерін біріктіретін байланыстардың объективті моделін зерттеу керек деп санайды. Кең әлеуметтік мағынада алып қарайтын болсақ желі (сеть) – бұл дегеніміз байланыс арналары арасындағы белсенділік ағындары арқылы жасалған және қолдау көрсетілетін қызмет кеңістігі. Әлеуметтік желіде отыратындар өздерінің мақсаттарына бірлесіп қол жеткізу үшін бірлескен іс-әрекеттерді жүзеге асыруды қалайды. Олар бір немесе бірнеше аумақта екі немесе одан да көп тәуелсіз қатысушылардың ресурстары мен құзыреттерін бөлісуді көздейтін келісімдер жиынтығын құрайды [10, б. 72].

Кейбір авторлар интернет-технологиялар саяси қатысу деңгейі мен сапасын өзгертуге қабілетті деген гипотезаны ұсынады. Солардың қатарында Н.А.Рябченко, И.В.Мирошниченко желілік кеңістік әртүрлі қоғамдық-саяси акторлар арасындағы желілік ақпараттық кеңістік ішінде конструктивті бәсекелестіктің қалыптасуына ықпал етеді деп санайды [11]. Желілік тәсілге сүйенетін болсақ цифрлы коммуникациялар табиғаты және олардың мобилизациялық мүмкіндіктері желілік қауымдастықтың көлемімен шектелетіні анық.

Саяси қатысу формасының өзгеруіне байланысты қазақстандық қоғамдағы көзқарастар мен пікірталастар

Қазіргі жағдайда Қазақстан экономикалық даму мен әлемдік деңгейде бәсекеге қабілеттілігін арттыруды қамтамасыз етуде цифрландыру үрдісін тиімді дамытуға баса мән беруде. Мемлекет басшысы Қ.К. Тоқаев 2021 жылы Қазақстан Республикасы Парламент палаталарының біріккен мәжілісінде: «Цифрландыру барлық жүргізіліп жатқан реформалардың негізгі элементі, ұлттық бәсекеге қабілеттілікті арттырудың құралы» – деген пікір білдірді [12]. Сонымен қатар елдегі цифрландыру үрдісіне көңілі толмайтындығын айтып, цифрлы технологияларды енгізуді тиімді дамыту бойынша Үкімет алдына бірнеше рет жаңа тапсырмалар қойған болатын.

Қазақстанда алғаш рет цифрлы технологияларды дамыту еліміздің үшінші жаңғыруы шеңберінде 2017 жылы Үкімет «Цифрлы Қазақстан» мемлекеттік

бағдарламасын бекіту негізінде қолға алынды. Бұл бағдарламаның мақсаттары Қазақстан Республикасы экономикасын дамытудың қарқынын жылдамдату және орта мерзімді келешекте цифрлы технологияны қолданудың есебінен халықтың өмір сүру сапасын жақсарту, сондай-ақ, Қазақстан экономикасының келешекте цифрлы экономиканы құруды қамтамасыз ететін дамудың арнайы жаңа траекториясына өтуіне жағдай жасау болып табылады [13]. Аталмыш тренд қазақстандық үкімет тарапынан қазіргі әлемдік экономиканың дамуының қозғаушы күші ретінде және алдыңғы дамыған елдер қатарына қосылудың бірден-бір жолы ретінде қабылданды.

Цифрлы технологияларды ендіру бойынша жұмсалған күш-жігер халықтың саяси мәдениетіне тікелей әсер ете отырып бұрынғы қоғамның бет-бейнесінің түбегейлі өзгерісіне алып келді. Бәрінен бұрын, олардың ықпалына саяси мәдениеттің цифрлы нұсқасын иеленуші ретінде біздің жастар ұшырайды. Ұялы телефон арқылы қолжетімді Facebook, Twitter и YouTube сияқты әлеуметтік желі құралдарын кең көлемде қолдану ақпараттың жылдам таралуына және саяси мақсаттарға қолжеткізуде азаматтық қоғамның шапшаң ұйымдасуына жол ашты.

Қазіргі уақытта отандық ақпараттық кеңістікте интернет қоғам белсенділерінің саяси мақсаттарын, қоғамдық пікірін, наразылық көңіл-күйін білдіретін құралына айналып отырғанын атап өтуге болады. Әлеуметтік желілер ел аймақтарындағы түрлі қақтығыстар, митингілер мен жаппай наразылықтар кезінде қазақстандық жастарды жұмылдыруда маңызды рөл атқарады. Мысалы, кейіннен «Қанды қаңтар» деген ресми атауға ие болған Қазақстанда 2022 жылғы қаңтар оқиғасы кезінде әлеуметтік желілер ерекше рөл атқарды. Жастардың саяси топтасуын тоқтатудың негізгі шарасы ретінде құқық қорғау органдары наразылық білдірушілерге қарсы жауап ретінде бүкіл ел бойынша жаппай интернетті өшіруден бастады.

Қазақстанда орын алған қаңтар оқиғасын 2011 жылы Таяу Шығыс пен Солтүстік Африканың көптеген мемлекеттерінде орын алған араб көктемімен салыстыруға болады. Қазіргі заманғы Facebook, Twitter және YouTube сияқты әлеуметтік желілерді белсенді пайдалану араб әлемінің жас қолданушыларына авторитарлық режимге наразылықтарын білдіруге мүмкіндік берді [14]. Бұл әлеуметтік желілер бұрынғы саяси жұмылдыру тәжірибесінде беймәлім тиімді құралға айналды. Нәтижесінде жаппай наразылықтар бірқатар араб елдерінде (Тунис, Египет, Ливия және Йемен) ескі авторитарлы режимнің құлауына әкелді. Кейінірек халықаралық қауымдастық әлеуметтік желілердің араб жастарының саяси санасына тигізген ықпалын, соның салдарынан араб мемлекеттеріндегі оқиғалардың орын алғандығын мойындады.

Қазақстанда интернеттің таралу ауқымы соңғы бірнеше жылда күрт өсті, бұл саяси және әлеуметтік ақпараттың жаңа көздерінің пайда болуына әкелді. Ұялы телефондар арқылы қол жеткізуге болатын Facebook,

Twitter және YouTube сияқты әлеуметтік медиа құралдарын кеңінен қолдану ақпарат таратуда және саяси мақсаттарға жету жолында азаматтық қоғамды ұйымдастыруда серпіліс тудырды. TNS деректеріне сәйкес, 2020 жылдан бері қарай әлеуметтік желіні пайдаланушылар саны өскені байқалады. 2021 жылдың қаңтарында 12 млн адамды құраса, бұл көрсеткіш 2020 жылдың басынан бері қарай санағанда 26%-ға (2,5 млн адам) артқанын көрсетеді. 2020 жылы әлеуметтік желілер өздерін кез келген аудиториямен байланыстың негізгі арнасы ретінде көрсетті. Жалпы, Қазақстанда 2021 жылы әлеуметтік желіні қолданушылардың үлес салмағы 63,5 пайызды құрап отыр [15].

Цифрландыру мен әлеуметтік желілердің жастардың саяси белсенділігіне ықпалының қазақстандық өзіндік ерекшелігі бар екендігін көз жеткізуге болады. Егер жоғарыда келтірген Р. Дальтонның тұжырымдарын еске алатын болсақ, цифрландыру нәтижесінде саяси әрекеттер стилінде бірқатар өзгерістердің көрініс беруі саяси қатысудың артуын білдіреді. Бұл бізге неліктен әлеуметтік желілердің соңғы кездері Қазақстан қоғамындағы шектеулі медиа-ортада саяси қатысудың жаңа арнасына айналып отырғанын түсінуге көмектеседі. Оның үстіне, әлеуметтік желілер саяси өмірде, атап айтқанда, саяси жұмылдыру мен саяси қатысуға ықпалы туралы мәселе қазақстандық қоғамда пікірталас тудырып отырғандығын байқадық. Бұл пікірталастарды біз бұқаралық ақпарат құралдарында, әлеуметтік желілерде жарық көрген материалдарға контент талдауын жүргізу барысында байқадық. Осы мәселеге қатысты қазақстандық қоғамда қалыптасқан үш көзқарасты салыстыра отырып талдайтын болсақ, олардың әрқайсысы зерттеу деректерімен дәйектеледі.

PaperLab қазақстандық зерттеу тобы «Белсенділер 2.0. Цифрлы технологиялар заманындағы Қазақстандағы азаматтық белсенділіктің трансформациясы» тақырыбында зерттеу жүргізген. Зерттеу нәтижесінде топ жетекшісі, қазақстандық әлеуметтанушы Серік Бейсембаев мынадай қорытындыға келеді: «Осындай құбылыстың пайда болуы ақпараттық технологиялардың кеңінен таралуымен тығыз байланысты. Мәселен, жылдан жылға әлеуметтік желілерде өз пікірін білдіріп, белсенділік танытып жатқандар көбейіп келеді» [16].

Ал «Қазақстандағы жастардың саяси қатысуы: цифрлық технологиялардың рөлі» тақырыбында берген сұхбатында «Қазақстан жастар ақпараттық қызметі» қоғамдық қорының төрағасы Ирина Медникова қазақстандықтардың саяси үдерістерге қызығушылығы артып келе жатқанын атап өтті. Алайда, бұл жастардың елдің саяси өміріне шынайы қатысуға дайын екендігін білдірмейді деген көзқарасты ұстанады [17].

Танымал қазақстандық әлеуметтанушы, ҚР Тұңғыш Президентінің Қоры жанындағы Әлемдік экономика және саясат институт сарапшысы Айман Жүсіпова болса осыған байданысты былайша пікір білдіреді: «Қазақстанда

азаматтардың іс жүзінде және әлеуметтік желілерде де саяси және азаматтық белсенділігінің төмен деңгейі байқалады. Қазақстандықтар көбінесе әлеуметтік желілерді жеке уақытын өткізу және жақын адамдармен қарым-қатынас жасау мақсатында пайдаланады [18].

Жоғарыда аты аталған үш сарапшы да саяси қатысу мен жұмыл-дырудың әртүрлі аспектілерін көрсетеді. С.Бейсембаев жастардың саяси тақырыптар мен оқиғаларды талқылауда, өз пікірін білдіруде белсенділігінің артқанын байқады. Ал А.Жүсіпова болса ең алдымен қоғамдағы азаматтық және саяси белсенділікке баса назар аударады, оның ойы бойынша жастар негізінен монополиялық саяси субъекті саналатын атқарушы биліктің қызметіне қарсы берген жауабы деген пікір ұстанады. И.Медникованың саяси процестерге қызығушылықтың артқандығы, бірақ нақты іс-әрекеттерге көшуде белсенділіктің жоқтығы туралы көзқарасы әлеуметтік желілерде өз пікірін білдіру белсенділігін және «жоғарыдан» бағытталған саяси қатысудан алшақтауды айтарлықтай дәйекті түрде көрсетеді.

Осылайша, қазақстандық сарапшылар қауымдастығы арасында интернет кеңістігі қаншалықты қазақстандық жастардың саяси белсенділігінің балама алаңына айналғаны туралы ортақ пікір жоқ деп айтуға болады. Біздің ойымыз бойынша, мәселе жаңа цифрлық технологиялардың дамуының салдарлары мен олардың жалпы қазақстандық қоғамға тигізетін әсеріне объективті ғылыми бағаның жоқтығында деп санаймыз. Сонымен қатар, жастардың қоғамда саяси көзқарасын білдіруде «жоғарыдан» бағытталған мемлекеттік билік органдарымен келісілген ресми бұқаралық ақпарат құралдар арқылы жеткізу тиімсіз құрал екендігін көрсетеді. Осы орайда ешқандай шектеуге келмейтін әлеуметтік желілер жастардың саяси көзқарасын білдіруде негізгі құралға айналып отыр десек қателеспейміз.

Қорытынды

Зерттеу жұмысы көрсеткендей жаппай цифрлы технологиялардың ендірілуі елде тұрғындардың, соның ішінде жастардың әлеуметтік желілерде саяси белсенділігінің өсуіне алып келді. Бүгінгі күні жалпы алғанда қоғамға цифровизацияның ықпалын, сондай-ақ, қазақстандық жастардың саяси бағыт-бағдарының қалыптасуы мен мінез-құлық стереотиптерінің өзгеруін зерттеу қажеттілігінің маңызы артып отыр. Бұл Қазақстанда цифрлы технологияларды ендірумен байланысты жастардың елдің саяси өміріне белсене араласуының жағымды мүмкіндіктері мен біз беймәлім жаңа қауіп-қатерлерді айқындауға, тұрақсыздықтың алдын алуға және жастардың саяси санасының қалыптасу үрдісін дұрыс арнаға бағыттауға мүмкіндік береді.

Осы бағытта алға қойған мақсат соңғы уақытта Интернет, әлеуметтік желілер қаншалықты деңгейде қазақстандық жастардың саяси белсенділігі

мен саяси қатысуының альтернативті жолы бола алатындығын анықтау болып табылды. Сонымен бірге жалпы цифровизация үрдісінде жастардың арасында жаңа саяси көзқарастар мен идеялардың, саяси мінез-құлық пен бағыт-бағдарлардың пайда болу белгілерін анықтау алға қойылды. Нәтижесінде әлеуметтік желілердегі жарияланымдар мен электронды БАҚ материалдарына жүргізілген контент-талдау соңғы уақытта жастардың елдегі саяси мәселені талқылауға қызығушылығын оятып отырғандығын байқауға мүмкіндік берді. Әсіресе, олар елдегі саяси оқиғаларды талқылауда азаматтық қоғамның бір бөлшегі ретінде белсенді азаматтар қатарында әлеуметтік желілерді негізгі құрал ретінде пайдаланатындығы анықталды.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Время препровождения казахстанской молодежи [Электронды ресурс] URL:https://kantar.kz/uploads/articles/2021/MMI2020_Vremya_provozhdeniye_kazakhstanskoj_molodozhi.pdf (Дата обращения: 15.03.2023).
- 2 Dalton, R.J. Citizenship norms and the expansion of political participation. *Political Studies*, 56 (1), 2008. – P. 76–98.
- 3 Естафьев В. Сетевые информационно-коммуникационные технологии как ресурс активизации политического участия молодежи [Электронный ресурс] - URL <https://core.ac.uk/reader/214883160> (Дата обращения: 17.03.2023).
- 4 Haslina Halim, Bahtiar Mohamad, Shamsu Abdu Dauda, Farah Lina Azizan & Muslim Diekola Akanmu. Association of online political participation with social media usage, perceived information quality, political interest and political knowledge among Malaysian youth: Structural equation model analysis, *Cogent Social Sciences*, 2021. – P. 1-21.
- 5 Generations X,Y, Z and the Others [Electronic resource] <http://socialmarketing.org/archives/generations-xy-z-and-the-others/> (Accessed: 20.03.2023).
- 6 Nuriyatul Lailiyah, Ghozian Aulia Pradhana, Muchammad Yuliyanto. Youthizen Political Literacy: Educating The Generation Z. *Jurnal Ilmu Sosial dan Ilmu Politik*. Volume 19, Issue 1, 2020. – P. 22-39.
- 7 Бухарбаева А.Р., Сергеева Л.В. Клиповое мышление поколения Z: методы развития творческого потенциала студентов. *RUDN Journal of Studies in Literature and Journalism*, Vol. 25, No. 4, 2020. – С.787–796.
- 8 Тоффлер Э. Шок будущего. М.: АСТ, 2002. – 557 с.
- 9 Мирзоян М.А. Манипулирование сознанием подростков и молодежи через социальные сети [Электронный ресурс] - URL <http://ippo.selfip.com:85/izvestia/mirzoyan-m-a-manipulirovanie-soznanie/> (Дата обращения: 28.03.2023).
- 10 Павлютенкова М.Ю. Роль и место социальных сетей в публичной политике. *Вестник РУДН, серия Политология № 3*, 2015. – С. 71-81.
- 11 Рябенко Н.А., Мирошниченко И.В. Институционализация публичной политики в online пространстве современной России. Краснодар: Просвещение-Юг, 2012. – С. 54
- 12 Цифровизация – ключевой инструмент достижения национальной конкурентоспособности [Электронный ресурс] - URL <https://kaztag.kz/ru/news/tokaev-tsifrovizatsiya-klyuchevoy-instrument-dostizheniya-natsionalnoy-konkurentosposobnosti> (Дата обращения: 02.04.2023).

13 Государственная программа «Цифровой Казахстан» [Электронный ресурс] - URL: <https://digital.kz/o-programme/> (Дата обращения: 05.03.2023).

14 Чень Ди. Социальные сети и их влияние на события в арабских государствах (2010-2013 гг). Вестник СПбГУ. Серия 9, Выпуск 4, 2013. – С. 189-194.

15 Медиapotребление в Казахстане в 2020 году: интернет и соц сети побеждают [Электронный ресурс] - URL: <https://ekonomist.kz/zhussupova/mediapotreblenie-kazahstan-2020-internet/> (Дата обращения: 05.03.2023).

16 Мы наблюдаем конфликт между развитым обществом и погрузившейся в застой властью». 9 сентября 2020 года. [Электронный ресурс] - URL: <https://rus.azattyq.org/a/kazakhstan-civil-society-activism-paperlab-research/30823826.html> (Дата обращения: 07.04.2023).

17 Политическое участие молодежи в Казахстане: роль цифровых технологий. Дискуссионная площадка 28.07.2022. [Электронный ресурс] - URL: <https://paperlab.kz/politicheskoe-uchastie-molodezhi-rol-cifrovyyh-tekhnologij> (Дата обращения: 07.04.2023).

18 Активизм в сети: есть ли место политике? 17.10.2017. [Электронный ресурс] - URL: <https://vlast.kz/avtory/25289-aktivizm-v-seti-est-li-mesto-politike.html> (Дата обращения: 07.04.2023).

Transliteration

1 Vremya preprovozhdeniya kazhastanskoy molodyozhi [Time spent by Kazakh youth] [Elektronnyy resurs] URL:https://kantar.kz/uploads/articles/2021/MMI2020_Vremya_provozheniye_kazhastanskoy_molodozhi.pdf (Data obrashcheniya: 15.03.2023).

2 Dalton, R. J. Citizenship norms and the expansion of political participation. Political Studies, 56 (1), 2008. – R. 76–98.

3 Estafev V. Setevye informacionno-kommunikacionnye tekhnologii kak resurs aktivizatsii politicheskogo uchastiya molodezhi [Network Information and Communication Technologies as a Resource for Enhancing the Political Participation of Young People] [Elektronnyy resurs] - URL <https://core.ac.uk/reader/214883160> (Data obrashcheniya: 17.03.2023).

4 Haslina Halim, Bahtiar Mohamad, Shamsu Abdu Dauda, Farah Lina Azizan & Muslim Diekola Akanmu. Association of online political participation with social media usage, perceived information quality, political interest and political knowledge among Malaysian youth: Structural equation model analysis, Cogent Social Sciences, 2021. – R. 1-21.

5 Generations X,Y, Z and the Others [Electronic resource] <http://socialmarketing.org/archives/generations-xy-z-and-the-others/> (Accessed: 20.03.2023).

6 Nuriyatul Lailiyah, Ghozian Aulia Pradhana, Muchammad Yuliyanto. Youthizen Political Literacy: Educating The Generation Z. Jurnal Ilmu Sosial dan Ilmu Politik. Volume 19, Issue 1, 2020. – R. 22-39.

7 Buharbaeva A.R., Sergeeva L.V. Klipovoe myshlenie pokoleniya Z: metody razvitiya tvorcheskogo potenciala studentov [Clip Thinking of Generation Z: Methods for Developing the Creative Potential of Students]. RUDN Journal of Studies in Literature and Journalism, Vol. 25, No. 4, 2020. – S.787–796.

8 Toffler E. SHok budushchego [Future Shock]. M.: AST, 2002. – 557 s.

9 Mirzoyan M.A. Manipulirovanie soznaniem podrostkov i molodzhei cherez social'nye seti [Manipulating the Consciousness of Adolescents and Youth Through Social Networks] [Elektronnyy resurs] - URL <http://ippo.selfip.com:85/izvestia/mirzoyan-m-a-manipulirovanie-soznanie/> (Data obrashcheniya: 28.03.2023).

10 Pavlyutenkova M.YU. Rol' i mesto social'nyh setej v publichnoj politike [The Role and Place of Social Networks in Public Policy]. Vestnik RUDN, seriya Politologiya № 3 , 2015. – S. 71-81.

11 Ryabchenko N.A., Miroshnichenko I.V. Institucionalizaciya publichnoj politiki v online prostranstve sovremennoj Rossii [Institutionalization of Public Policy in the Online Space of Modern Russia]. Krasnodar: Prosveshchenie-YUg, 2012. – S. 54

12 Cifrovizaciya – klyuchevoj instrument dostizheniya nacional'noj konkurentosposobnosti [Digitalization is a Key Tool for Achieving National Competitiveness] [Elektronnyj resurs] - URL <https://kaztag.kz/ru/news/tokaev-tsifrovizatsiya-klyuchevoj-instrument-dostizheniya-natsionalnoj-konkurentosposobnosti> (Data obrashcheniya: 02.04.2023).

13 Gosudarstvennaya programma «Cifrovoy Kazahstan» [State Program “Digital Kazakhstan”] [Elektronnyj resurs] - URL: <https://digitalkz.kz/o-programme/> (Data obrashcheniya: 05.03.2023).

14 Chen' Di. Social'nye seti i ih vliyanie na sobytiya v arabskih gosudarstvah (2010-2013 gg) [Social Networks and Their impact on Events in the Arab States (2010-2013)]. Vestnik SPbGU. Seriya 9, Vypusk 4, 2013. – S. 189-194.

15 Mediapotreblenie v Kazahstane v 2020 godu: internet i soc seti pobezhdayut [Media Consumption in Kazakhstan in 2020: the Internet and Social Networks Win] [Elektronnyj resurs] - URL: <https://ekonomist.kz/zhussupova/mediapotrebienie-kazahstan-2020-internet/> (Data obrashcheniya: 05.03.2023).

16 My nablyudaem konflikt mezhdru razvitym obshchestvom i pogruzivshejsya v zastoj vlast'yu» [We are Witnessing a Conflict Between an Advanced Society and a Stagnant Power]. 9 sentyabrya 2020 goda. [Elektronnyj resurs] - URL: <https://rus.azattyq.org/a/kazahstan-civil-society-activism-paperlab-research/30823826.html> (Data obrashcheniya: 07.04.2023).

17 Politicheskoe uchastie molodezhi v Kazahstane: rol' cifrovyyh tekhnologij [Political Participation of Youth in Kazakhstan: the Role of Digital Technologies]. Diskussionnaya ploshchadka 28.07.2022. [Elektronnyj resurs] - URL: <https://paperlab.kz/politicheskoe-uchastie-molodezhi-rol-cifrovyyh-tekhnologij> (Data obrashcheniya: 07.04.2023).

18 Aktivizm v seti: est' li mesto politike? [Online Activism: is There a Place for Politics?] 17.10.2017. [Elektronnyj resurs] - URL: <https://vlast.kz/avtory/25289-aktivizm-v-seti-est-li-mesto-politike.html> (Data obrashcheniya: 07.04.2023).

Айтымбетов Н.И., Набиева Л.И.

Формирование политической активности казахстанской молодежи в условиях цифровизации

Аннотация. В этой статье рассматриваются основные теоретические концепции и подходы к изучению влияния цифровизации на новые политические взгляды и идеи, политическое поведение казахстанской молодежи. С помощью сетевого подхода авторами делается попытка понять природу цифровых коммуникаций, их мобилизационных возможностей в среде казахстанской молодежи. Контент-анализ публикаций в социальных сетях, материалах электронных СМИ выявил различия взглядов в процессе дискуссий в казахстанском экспертном сообществе, позволил оценить насколько виртуальное пространство стало альтернативой политического участия казахстанской молодежи.

В статье даны выводы о том, что социальные сети могут стать новым каналом политической активности для современной казахстанской молодежи, потому что Интернет, социальные сети дают возможность молодым людям свободно выражать свои политические взгляды, протесты и т.д. По мнению большинства молодежи, современные

цифровые технологии характеризуются такими показателями как скорость, доступность, своевременность, открытость, предоставляемой социальными сетями.

Ключевые слова: цифровизация, казахстанская молодежь, политическая культура, политическое поведение, взгляды, политическая активность, виртуальное пространство.

Aitymbetov N.I., Nabieva L.I.

Formation of Political Activity of Kazakhstani Youth in the Context of Digitalization

Annotation. This article discusses the main theoretical concepts and approaches to studying the impact of digitalization on new political views and ideas, the political behavior of Kazakhstani youth. With the help of a network approach, the authors make an attempt to understand the nature of digital communications, their mobilization opportunities among Kazakhstani youth. Content analysis of publications in social networks, materials of electronic media revealed differences of views in the course of discussions in the Kazakhstani expert community, made it possible to assess how the virtual space has become an alternative to the political participation of Kazakhstani youth.

The article concludes that social networks can become a new channel of political activity for modern Kazakhstani youth, because the Internet, social networks enable young people to freely express their political views, protests, etc. According to the majority of young people, modern digital technologies are characterized by such indicators as speed, accessibility, timeliness, openness provided by social networks.

Key words: digitalization, Kazakhstani youth, political culture, political behavior, views, political activity, virtual space.